

Nika, maşgala we kanun / okuw-usuly gollanma – I bap

Category:

Hukuk

maslahathanasy, Kitapcy, Nukdaýnazar, Oýlanmalar, Sözler

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Nika, maşgala we kanun / okuw-usuly gollanma – I bap

I hekaýa: Gögeleleriň söýgüsi

Garaňkydy. Asmanyň syýareňk garalygynda ýyldyzlar, göýä asman şalygyna seýle çykan, äpet pilmahmyda çalymdaş Aý şazadanyň şuglasyndan çar ýana seçilen şöhle owuntyklaryny ýatladyp gyrpyldaşýardylar.

Geňeşiň edara jaýynyň öňüniň sütünlerdäki çyralaryň ýagtysyna gündizlik bilen bäsleşýändigine garamazdan, obanyň merkezini eýeleýän giň seýilgähiň pyýada ýodalary tomus gijesiniň tümlüğine beslenip durdy. Şahalaryny al-asmana tarap uzadyp, gögi gerdeninde saklaýana kybapdaş, äpet söwüdiň astynda duran iki juwanyň sudury garaňkylykda hasam garalyp görünýärdi.

Gymmadyň ellerini gysymlap durşuna şol bir diýen zadyny eýýäm näçenji gezek gaýtalaýan Gadyryň gatyrganýandygy äheňinden bildirýärdi:

– Saňa mekdep, okuw gerekmi ýa-da men?! Gideli, özem ertire-de goýman, şu gün gideli.

Gadyryň elleriniň gyzgyny süňňüni gowşadyp baryan Gymmat onuň gaňryşyna gaýdýandygy üçin özüni günäli duýýan ýaly, müýnli jogap gaýtarýardy:

– Gadyr, ýaňy on sekiz ýaşymyz dolup, on dokuzymyza gitdik. Mekdebi tamamlamaga bary-ýogy üç-dört aýymyz galdy ahbetin, onsoň ejeňi ugratsaň, biziňkiler ýok diýmezler. Häzir bolsa enem-atamyň razylygyny alman seniň bilen gitsem, olar maňa näme diýerler?

Endamyna şapylaşyp duran köýnekde beýigi-beýik, pesi-pes bolup, mese-mälim bildirip duran, ýaş deregiň syrdam sütüni

ýaly näzik göwräni bagryna basasy gelip içi byjyklaýan Gadyr, bu wagt Gymmadyň diýýänleriniň dogrudygyny-ýalňyşdygyny seljerer ýaly dälde. Damarlarynda at çapýan ýaş gany, jahyl hyjuwy tyrsyldap duran gyzgyn gyz teniniň ýakynlygyndanmy nämemi, on iki süňňüni söküm-söküm edip, kükregini ýaryp gelýärdi. Akylsyz hyjuwyň şemalyňyň zarbyna çaykanýan beýni, gyzyň assadan müýnli pyşyrdysyna köşeşmekden geçen, gaýta barha beter möwç alýardy.

– Ejemi nädip ugradaýyn-how?! Heniz meniň öňümde öýlenmeli iki sany agam bar, seniň öňüňde-de durmuşa çykmary uýaň... Ýeri bolýar-la, bärde gepi köpeldip oturmaly. Men saňa üç-dört aý bäri, her duşuşygymyza ýalbaryplar ýadadym. Sen häzir, şu pursadyň özünde, meniň bilen gitseň-ä, men seni şäherde ýaşaýan daýzamlara äkidip, nika gyýdyrýan, soňam zagsa (RÝNÝ edarasy) gidip, nikamyzy resmileşdirýäris, onsoň sen meniň aýalym bolýarsyň, bolmasa-da ikimiziň aramyza ähli zat gutarýar... Ejeň-kakaňdan bolsa çekinme, men arada uly agamyň adwokat dostundan soradym, kanun boýunça on sekiz ýaşıň dolandan soň nikalaşyp bolýar. Şondan soň hiç kimiň oglana-da, gyza-da nikalaşmagy gadagan etmäge haky ýok.

Gymmat Gadyryň gazaba ýugrulan çürt-kesik gürrüňine aňk-taňk boldy. Birbada näme diýjegini bilmän, dilini dişläp durubardi.

Emma Gadyr:

-Bol aýt-da, näme dymyp dursuň?!-diýip öwran-öwran gaýtalap goýmandan soň, kellesine gelen ilkinji zady diýip goýberdi:

– A onsoň biz nirede ýaşarys? Ejeň-kakaň bizi öýüňize bir goýberermi?

-Goýbermän näme?! Men körpe. Ejemem-kakamam meni hemme doganlarymdan gowy görýärler. Ýör gideli, Gymmat! Biz bagtly ýaşarys.

Gymmat ýene-de aýdara söz tapman dymdy. Birdenem özi-de düşünmän:

– Sen meni hiç bir ýagdaýda taşlamarsyň gerek, Gadyr?!-diýip naýynjar pyşyrdady.

Kalbyny uşakgöz elekte elenýän una dönderen hyjuwdan ýaňa Gadyr bu mahal öz edýän hereketlerine, aýdýan gürrüňlerine-de doly düşünmeýärdi, Gymmadyň sözleri bolsa onuň üçin çaltrak

ýeňip geçmeli gyz kereşmesi ýaly bir zatdy. Şonuň üçinem ol Gymmadyň bu sowalyňa doly aň ýetirmedi, ýetirjek hem bolmady. Duýguly hem hyjuwly jümleleri yzly-yzyna suňşuryp durşuna mazaly gyzan diliniň ugruna gepläp goýberdi:

– Ýok, ýok Gymmat jan, men seni hiç bir ýagdaýda, hiç haçan taşlamaryn, biz hemişe birek-biregi söýüp, bileje ýaşarys.

Gepe çeper jahylyň sözleri gögele gyzyň ikirjiňlenmesiniň soňkuja sütünini hem syndyrdy.

– Gidibersekmikäk, Gadyr?!

– Ýör, Gymmadyň! Hälden şeýt ahyry!-diýip Gadyr Gymmadyň elinden tutup, seýilgähiň daşyna aýlanan demir germewiň açyk ýerine yöneldi.

Tirkeşip baryşlaryna olar özlerini edil, ynsanyň ähli naşyja, ýuwanjak duýgularyny gyjyklamagyň kämil sungatyna ýugrulan, ýörgünli hindi kinofilmleriniň hyýaly gahrymanlary ýaly duýýardylar.

...Edenli, akýürekli juwanlaryň päkize hem baky söýgüsi, ýaramaz adamlaryň olaryň söýgüsine edýän ýamanlygy, aşyk-magşugyň maksatlaryna ýetmek üçin gaýduwsyz göreşişleri, iň soňunda-da arzuwyna ýeten owadan ýaşlaryň, ýeňşiň ajaýyp güllerine beslenen ýol bilen bagtyýar aýdym-sazlary ýaňlandyryp baryşlary... Emma bu ýerde özleriniň söýgülerine hiç-hili garşylygyň we garşylaryna göreşmäge ýamanlygyň ýokdugy, hakyky durmuşyň bolsa hindi kinosy däldigi jahyllaryň kellesine-de gelmeýärdi.

Olaryň heniz durmuşyň ajysyny-süýjüsini görmedik, öz agyrysyna, özgäň agyrysyna aglamagyň, hatda ýürege urýan ynsan agyrysynyň-da, agysynyň-da nämedigini bilmeýän, kinniwanja duýgujyklara galkyjaklap, şemala galgaýan ýelden ýeňil öýme deýin pasyrdap duran dälije ýürekleri olara: “Siz gahrymanlar! Öz söýgüňiz üçin göreşip, ýeňýärsiňiz!” diýip ýel berýärdi. Aňlarynda bolsa, oglanyňky-da: “daýzamlara baryp eýle diýerin, beýle diýerin, soňra daýzam ýa-da daýym molla getirer-de bize nika gyýdyrarlar, onsoň biz Gymmat bilen bir otagda ikiçäk galarys, otagyň gapysyny temmeläris, Gymmat düşek ýazar, çyrany öçürer...” diýen sandyramaly oýlanmalar, gyzyňkyda bolsa: “iň bärkisi çalşyrgyç geýim-gejimimi hem almadym. Biraz wagt

geçenden soň sorap barsam ejem maňa geýimlerimi, bolanja altyn şaý-seplerimi berermikä?” diýen ünjüli pikirjikler pyrlanýardy.

...Ejeleriniň sallançagyň başynda ukusyz geçiren gijeleri, ýarawsyzlyk tapynyp, üşüdiş-gyzdyryp ýatan her pursatlarynda kakalarynyň saçlarynda köpelen ak gyllar, mekdebe gidip başlanlarynda, ilkinji başlik bahany alyp gelenlerinde şahyr aýtmışlaýyn “Saturnyň halkasyny şlýapa edip geýen” kakalarynyň begenjine bäs gelip bilmeýän çagajyga çalym edişi, şunça yhlas-arzuwdan soň, olaryň wysal bolmagyna barýan ýoluň heniz ondan biri hem geçilmänkä, biderek ýerden döwlen käbe hem kybla kalby, “Näme üçin ýüzümüz ýere salyndy?! Hudaýyň önünde näme günä etdikkäk?!” diýen tükeniksiz gaýtalanyp duran, umytsyz hem jogapsyz soraga jogap agtaryp, gara-ört bolan ýüzler bolsa...yhlasynda aldanan gözler bolsa...ýuwdulyp-ýuwdulyp zähere öwrülendigi zerarly, hiç haçan hiç kime diýilmejek sözler bolsa...seýik tapmajak synan göwünler bolsa...

... Amala aşmagyna hiç-hili päsgelçilik bolmadyk arzuwlaryna ýetmek üçin “göreşip” barýan gögeleleriň ýadyna-da düşmeýärdi...ýatlaryna-da düşmeýärdi...

I hekaýanyň seljermesi:

Hukuk nukdaýnazaryndan:

Türkmenistanyň Maşgala kodeksiniň 14-16-njy we 20-nji maddalaryna laýyklykda nika baglaşmak üçin şu aşakdaky şertleriň bolmagy zerurdyr:

1. Nika baglaşýanlaryň özleriniň razylygy;
2. Nika baglaşýanlaryň 18 ýaşynyň dolan bolmagy;
3. Nika baglaşýanlaryň nika baglaşýan pursatlarynda başga biri bilen nikada durmaýan bolmaklary;
4. Nika baglaşýanlaryň aklynyň düzüw bolmagy;
5. Nika baglaşýanlaryň ýakyn garyndaş bolmazlyklary.

Hekaýada görkezilýän ýagdaýda Gadyr bilen Gymmadyň hereketlerinde hiç-hili kanun bozma ýok. Sebäbi olaryň nikalaşmaga ikisi hem razy, olaryň on sekiz ýaşy dolan, ýagny olaryň ikisi hem nika ýaşyna ýeten, olaryň akly düzüw, olar

ýakyn garyndaş däl we nikalaşmak isleýän pursatlarynda başga nikada durmaýarlar.

Hekaýada görkezilýän maşgala gatnaşyklaryny kadalaşdyrýan hukuk kadalary we olaryň mazmuny barada bolsa aşakda beýan edilen hukuk maglumatlarynda has giňişleýin durlup geçilýär.

Ahlak nukdaýnazaryndan:

Her bir halkyň özüne mahsus gymmatlyklar bolýar. Ahlak gymmatlyklary hem halkyň ruhy dünýäsini, milli özboluşlyklaryny emele getirýän esasy gymmatlyklaryň biridir. Türkmen halkynyň ahlak kadalarynyň ulgamynda perzendiň ata-enä bolan hormat-sylagynyň derejesi durmuşda her bir adamyň adamkärçiligine, ahlak keşbine baha bermegiň esasy ölçegleriniň biri hökmünde kesgitlenýär. Muhammet alaýyhssalam hadyslarynda: “Jennet eneleriň dabanyňyň astyndadyr” diýip belläpdir. Türkmençilikde ene musulman dünýäsiniň iň mukaddes ýeri bolan Kábä, ata bolsa her bir musulmanyň günde baş wagtyna namaz parzyny berjaý kylanda garaýan we mukaddes Kábäniň ýerleşýän ugry bolan Kybla deňelip, “kábäm enem, kyblam adam” diýilýär. Haýsydyr bir gelşiksiz hereket bilen mukaddes saýylýan ata-enäniň ýüzüni ýere salmak, olaryň il arasyndaky adyna-abraýyna şek ýetirmek hem her bir perzent üçin masgaraçylygyň iň agyr görnüşleriniň biri bolup durýar.

Gadyr bilen Gymmadyň hekaýada görkezilýän hereketini hem hiç-hili bahana ýok ýerinden, özleriniň ýaş hyjuwlaryna, kakabaş duýgularyna bäs gelip bilmän, öz edýän hereketleriniň soňraky netijelerini göz önüne getirmän, ata-enelerini uly masgaraçylygyň astynda galdyryp gitmekleri hökmünde häsiýetlendirmek bolar.

Mälim bolşy ýaly, asyrlaryň dowamynda türkmen halkynda aýal-gyzlar öz maşgalasynyň her bir agzasynyň ýüzüniň tuwagy, depesiniň täji, iň esasy zat hem ar-namysynyň ýokary baş aňlatmasy hasap edilip gelinýär. Ýetişen gyzyň ata-enesiniň razylygy bolmazdan, milli döp-dessurlar berjaý edilmezden başga bir erkek kişiniň yzyna düşüp, önüp-ösen maşgala ojagyny terk edip gidibermegi-de türkmen maşgalasy üçin juda uly

masgaraçylyk hasaplanýar. Şonuň üçinem Gadyr bilen Gymmadyň hereketleri ahlak nukdaýnazaryndan ýazgarylmaga degişli. Sebäbi olar özlerini dünýä inderen, yhlas siňdirip ösdürip ýetişdiren ata-enesiniň abraýy barada jinnek ýaly pikir etmän, diňe öz şahsy hyjuwlaryny kanagatlandyrmaga ymtylyp şeýle hereket edýärler. Bu barada hekaýanyň soňky setirlerinde hem aýratyn nygtalyp geçilýär.

Elbetde durmuşda her hili ýagdaýlar bolup biler. Kähalatlarda, çagalarynyň ruhy dünýäsine düşünmezlikden, dar dünýägaraýyşlarynyň çygryndan çykyp bilmän, hak-u-nähakdygyna garamazdan ata-eneleriň öz diýenlerini gögertmekçi bolup ogul-gyzlarynyň bagtyna böwet bolýan ýagdaýlary-da bolýar. Halal süýt emip ulalan, edep-terbiýesi ýetik çagalaryň bolsa mähribanlaryny ynjytmajak bolup, sulhlary almaýanlary bilen durmuş gurýan we öz geljeklerine gara çekýän ýagdaýlary hem durmuşda setanda-seýranda duş gelýär.

Elbetde bu hekaýanyň gahrymanlarynyň we hekaýanyň seljermesiniň üsti bilen durmuşyň şeýle ters öwürmeleriniň wagyz edilmeýändigini öz-özünden düşnükliidir. Eger-de ýigdiň gyzy sulhy alsa, gyz ýigde göwün berse, olar öz bagtly geljeklerini gurmak üçin durmuşyň döredýän päsgelçiliklerini ýeňip geçmegi başarmalydyrlar. Sebäbi her bir adamyň durmuşyny onuň özünden başga ýaşap biljek ýok. Emma seljerilýän hekaýada bu ýagdaý barada gürrüň edilmeýär. Gadyr bilen Gymmadyň söýgüleriniň önünde hiç-hili päsgelçiligiň ýokdugy hekaýanyň mazmunynda-da nygtalýar.

Durmuş tejribesi nukdaýnazaryndan:

Gadyr bilen Gymmadyň hereketlerinde hiç-hili many ýok. Sebäbi olaryň ikisi hem heniz ýaş, hatda orta mekdebi-de tamamlamadyk. Adamzadyň asyrlaryň dowamynda toplan durmuş tejribesinden belli bolşy ýaly, islendik maşgalanyň durmuşynyň kadaly dowam etmegi üçin birnäçe derwaýys şertleriň bolmagy zerur.

Ilkinji nobatda maşgala gurýan ýaşlar öz önlerinde duran wezipelere, borçlara hem hukuklara aýdyň düşünmeli. Hekaýanyň

gahrymany Gadyryň pikirleri bilen aýdylanda, maşgala gurmagyň diňe “otagda ikiçäk galyp, gapyny temmeläp, düşek ýazyp, çyrany öçürmek” bilen tamamlanmaýandygyna anyk göz ýetirmeli. Oňa göz ýetirmek üçin bolsa adam belli bir ýaşa ýetmeli, ýeterlik durmuş tejribesini toplamaly.

Ikinjiden, her bir maşgala özüniň ähli maddy zerurlyklaryny kanagatlandyrmaly, ýagny iýmeli-geýmeli, ýaşaýyş jaýyny edinmeli we ş.m.. Çagalar dünýä inenden soň olaryň hem ähli maddy zerurlyklaryny üpjün etmeli. Munuň üçin bolsa Gadyr we Gymmat orta mekdebi tamamlamaly, hünär edinmeli, işe ýerleşip, zähmet çekip, gazanç edip başlamaly. Şu zatlar bolmazdan gurlan maşgalanyň maddy taýdan juda kyn ýagdaýa düşmeg-ä beýle-de dursun, onuň şondan beýläk dowam etmegi hem howp astynda galar.

Üçünjiden, islendik maşgalada çaga dünýä inýär, çaga hem özüne juda uly ünsi talap edýär, ony sözüň hakyky manysynda gowy adam edip ýetişdirmek üçin, oňa eýýäm gundagdaka terbiýe berip başlamak zerur. Çaga üns bermek we ony terbiýelemek üçin çaganyň ata-enesiniň belli bir ýaşa ýetip, akyllarynyň goýalyşan bolmagy gerek. Hekaýada görkezilýän ýagdaýda bolsa Gadyr bilen Gymmadyň özleri heniz ýaňy çagalykdan saýlanyp ugran gögele. Olar hatda öz edýän hereketleriniň manysyna-da doly düşünip bilmeýärler.

Onsoň olar nädip öz çagalaryny terbiýelesinler?!

Görkezilen ýagdaýlar hem seljerilýän hekaýanyň gahrymanlarynyň hereketlerini durmuş tejribesi nukdaýnazaryndan hem oňlamazlyga doly esas berýär.

Hukuk maglumatlary:

Nikalaşmagyň şertleri

Nikany baglaşmagyň tertibi we şertleri Türkmenistanyň maşgala kanunçylygynda berkidilýär. Resmi nika Raýatlyk ýagdaýlarynyň nama ýazgylary (RÝNÝ) edarasynda baglaşylýar. Nika baglaşmak isleýänleriň arzasy RÝNÝ edarasyna berlen gününden bir aý geçenden soň resmileşdirilýär. Bu möhlet nikalaşýanlaryň maşgala gurmak islegleriniň hemme taraplaýyn oýlanyşykly we

gutarnykly bolmagyny üpjün etmek üçin göz öňünde tutulandyr. Esasly ýagdaýlara görä bir aýlyk möhlet gysgaldylyp ýa-da tersine, üç aýa çenli uzaldylyp bilner. Mysal üçin, möhletiniň gysgaldylmagyna göwrelilik, çaganyň dogulmagy, uzaldylmagyna bolsa nika baglaşmak isleýänleriň biriniň duýdansyz ýüze çykan ýarawsyzlygy ýa-da iş saparyna gitmegi sebäp bolup biler.

Nika baglaşmak üçin iki sany hökmany şertiň bolmagy zerurdyr: Birinjiden, nika baglaşýanlaryň ikisiniň hem razyçylygy gerek; Ikinjiden, nikalaşmak isleýänleriň ýaşynyň nika ýaşyna ýetmegi talap edilýär.

Türkmenistanda nika ýaşy iki tarap üçinem 18 ýaş diýlip kesgitleýär. Kanun nika ýaşynyň aňry çäginde kesgitlemeýär, şeýle-de nikalaşýanlaryň ýaşynyň ara tapawudynyň hem ähmiýeti ýokdur. Kanun boýunça RÝNÝ edaralaryna nika girmek barada arza berip, soň hem nikany bellige aldyrmakdan boýun gaçyranlary üçin nikalaşmak isleýänler hiç-hili jogapkärçilige çekilmeýär. Nikalaşmak üçin arza bermek we ony bellige aldyrmak meýletin işdir hem-de oňa hiç kim mejbur edilip bilinmez.

Türkmenistanyň Maşgala kodeksiniň 15-nji maddasynyň 3-nji bölegine laýyklykda, aýratyn halatlarda esasly sebäpler bolan mahalynda hossarlyk we howandarlyk edaralary tarapyndan nika baglaşmak isleýän adamlaryň haýyşy boýunça nika ýaşy bir ýyldan köp bolmadyk wagta peseldilip bilinýär.

Bu kadada “esasly sebäpler” diýlende, Türkmenistanyň Maşgala kodeksiniň 17-nji maddasynyň 5-nji bölegine laýyklykda, şular – göwrelilik, çaganyň dogulmagy, umumy çagalarynyň bolmagy, iş ýa-da okuw bilen baglanyşykly başga ýere gidilmegi, çagyryş boýunça harby gulluga çagyrylmagy, nikanyň baglaşylmagynyň toý gününde resmileşdirilmeginiň islenilmegi we beýleki ýagdaýlar – göz öňünde tutulýar.

Eger nikalaşjak bolýanlaryň biri ozal başga bir nikada duran bolsa, onda oňa nika baglaşmaklyga rugsat berilmeýär. Bu ýagdaýda nikalaşjak bolýan adam öňki nikasynyň ýatyrylanlygy barada degişli resminamalary getirenden soň täzeden nikalaşmaga rugsat edilýär.

Şeýle hem nikalaşmak gös-göni garyndaşlyk bar halatynda (muňa eje-kaka, çagalar, şol sanda bir atadan ýa-da eneden bolan

çagalar, ata-ene, baba-mama, agtyklar degişli), şonuň ýaly-da perzentlige alanlar bilen perzentlige alnanlaryň arasynda gadagan edilýär. Daşgynrak garyndaşlaryň, mysal üçin, doganoglan we dolanan erkek hem aýal doganlaryň arasynda, nikalaşmak üçin hiç-hili päsgelçilik ýokdur. Şeýle hem öweý erkek we öweý aýal doganlaryň arasynda nikalaşmak gadagan edilmeýär.

Nikalaşýanlaryň biriniň akylynyň üýtgänligi ýa-da kemligi sebäpli, ol kazyýet tarapyndan kämillik ukyby ýok diýlip ykrar edilen bolsa, oňa nikalaşmaklyga rugsat berilmeýär. Nika bellige alnandan soň är-aýalyň biri kamillik ukybyny ýitiren bolsa, onda nika RÝNÝ edarasynda ýa-da kazyýetde ýatyrylyp bilinýär. Eger-de är-aýalyň arasynda çagalary barada, bilelikdäki umumy emlägi paýlaşmak barada, zähmete ukypsyz, mätäç aýalyňa (ärine) kömek bermek barada jedel ýok bolsa, bu nika RÝNÝ edarasynda ýatyrylyp bilner. Türkmenistanyň kanunçylygynda adamlaryň nikalaşmaga bolan hukugyny dini, milli, ten reňki we süňňi pesligi ýa-da başga alamatlar boýunça kemsidýän kadalar ýokdur.

Nika hökmany suratda nikalaşýanlaryň ikisiniň-de gatnaşmagynda bellige alynýar. Hiç bir ýagdaýda nikalaşmagy ynanç hatynyň ýa-da wekiliň üsti bilen amala aşyrmaga rugsat berilmeýär.

Ýokarda agzalyp geçilen kanuny talaplar berjäý edilmedik halatynda, nika kazyýet tarapyndan hakyky däl diýlip ykrar edilip bilner. Ýagny, muňa esas bolup biler:

- a) nika ýaşynyň dolmazlygy;
- b) nikalaşýanlaryň biriniň nika girmäge razylygynyň ýoklugy;
- ç) başga bir nikada durulmagy;
- d) gös-göni garyndaşlygyň bolmaklygy;
- e) kazyýet tarapyndan är-aýalyň biriniň kämillik ukyby ýok diýlip ykrar etmek barada çözgüdiň bolmaklygy;
- f) şonuň ýaly-da, nika hakykat ýüzünde maşgala döretmek niýet bilen baglaşylmadyk bolanda.

Agzalan ýagdaýlar aradan aýrylan halatynda (mysal üçin, öňki nika bozulsa ýa-da bozulmadyk nikasy boýunça ýoldaşy aradan çyksa, nika ýaşyna ýetse ýa-da ozal nikalaşan wagtlary öz hereketine jogap berip bilmeýän diýlip hasap edilen adam

sagalsa), onda nika şol ýagdaýlar aradan aýrylan wagtyndan başlap, hakyky diýlip hasaplanyp bilner. Sebäbi kanun boýunça ýokarda görkezilen halatlarda kazyýet nikany hakyky däl diýip ykrar etmäge borçly däl-de, ygtyýarly bolup durýar.

Kazyýet tertibinde nikany hakyky däl diýip ykrar etmäge, şol nikany baglaşmak bilen hukugy bozulan är-aýalyň we başga şahslaryň, şol sanda hossarlyk we howandarlyk edarasynyň ýa-da prokuroryň talap arza bildirmäge haky bardyr. Nikany hakyky däl diýip ykrar etmek baradaky kazyýetiň çözgüdi nikany bellige alan RÝNÝ edarasyna iberilýär. Başga käbir talaplaryň bozulmagy, nikanyň hakyky däl diýlip ykrar edilmegine esas bolup bilmez. Mysal üçin, nikalaşýanlaryň öz saglyk ýagdaýlary we çagalarynyň bardygy barada biri-birini habardar etmezlikleri we başgalar.

Nikany hakyky däl diýip ykrar etmekde, onuň esaslary boýunça-da käbir aýratynlyklary bar. Kämilik ýaşyna ýetmedik bilen nika baglaşylan bolsa, eger-de bu onuň bähbitlerine ters gelmeşe nika hakyky däl diýlip bilner. Nikany hakyky däl diýip ykrar etmek işine garalýan döwürde ol kämlik ýaşyna ýeten bolsa, onda diňe onuň özüniň ýa-da prokuroryň talap etmegi boýunça nika hakyky däl diýip ykrar edilip bilner.

Haçan-da nika mejbur etmek ýa-da aldamak ýoly bilen baglaşylan bolsa, onda nikany hakyky däl diýip ykrar etmek işi jebir çekeniniň ýa-da prokuroryň başlangyjy bilen gozgalýar.

Eger-de är-aýal nikany hakyky maşgala gurmak niýeti bilen baglaşman, ýöne soňra kazyýetde iş garalýan döwründe, hakykat ýüzünde maşgala döreden bolsalar, onda ol nika hakyky däl diýip ykrar edilmäge degişli däldir.

Nikanyň hakyky däl diýlip bilinmegi, onuň baglanyşylan pursadyndan başlap tä ol hakyky däl diýlip yglan edilýänçä, är-aýalyň arasynda dörän maşgala hukuk gatnaşyklarynyň öz güýjüni ýitirýänligini aňladýar. Nika hakyky däl diýlip ykrar edilenden soň, aýratyn halatlar bolýan ýaly, är-aýalyň arasynda hiç-hili hukuklar we borçlar ýüze çykmaýar. Dogry, nikanyň hakyky däl diýlip ykrar edilmegi, şeýle nikada doglan çagalaryň hukugyna hiç-hili täsir etmeýär. Olaryň hukuk ýagdaýy kanuny nikada duran ata-enelerden bolan çagalaryňky

bilen des-deňdir.

Nikalary hakyky däl diýlip ykrar edilen adamlaryň umumy emläklerini paýlamak meselesi maşgala kanunçylygynyň kadalarynyň esasynda däl-de, umumy eýeçilikdäki emläkleri paýlamak we ondan paýy kesgitlemek baradaky raýat kanunçylygynda bellenen tertip ulanylýar. Adamsyna (aýalyna) umumy emläkden paý almak hukugy, şol emläkleriň gazanylmagyna onuň hut özüniň zähmeti we serişdesi bilen gatnaşan halatlarynda berilmelidir.

Eger-de är-aýalyň biri başga nikada durýanlygyny beýlekiden gizläň bolsa ýa-da nika baglaşmaklyga zor bilen mejbur edilen bolsa, bu nikany kazyýetiň hakyky däl diýip ykrar eden halatynda, günäkärden hakyky däl nikada duran beýleki aýaly (äri) eklemek üçin gerek bolan serişdeleri alyp bermäge kazyýetiň haky bardyr.

Şeýle hem kazyýet, nika hakyky däl diýlip ykrar edilen gününe çenli olaryň bilelikdäki edinen emläklerine, är-aýalyň umumy we şahsy emläklerini düzgünleşdirýän maşgala kanunçylygynda bellenen kadalary ulanmaga haklydyr. Nikada bolan döwründe edinilen emläklere, bilelikdäki umumy emläkler hakyndaky kadalary ulanmaga we kömek puluny almaga, är-aýalyň nikalaşmaga päsgel berýän ýagdaýlaryň barlygyny bilmedik, ak ýüreklişine hukuk berilýär. Sebäbi nika hakyky däl diýlip ykrar edilen halatynda, är-aýalyň ikisine-de deň garalyp, deň derejede-de hukuk ýagdaýlary döredilse adalatsyz bolardy.

©*Taganmyrat Goçyýew, Serdar Ataýew, Aýdogdy Çaryýew. Nika, maşgala we kanun. Okuw-usuly gollanma. Aşgabat: «Ylym», 2010.*
Hukuk maslahathanasy